

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، گروه علوم تربیتی
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش: تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش - تعلیم و تربیت اسلامی

عنوان:

تحلیل انتقادی اهداف کلان تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی ایران با
نگاهی به اهداف تعلیم و تربیت از منظر ملاصدرا

استاد راهنما:

دکتر سید مهدی سجادی

استاد مشاور:

دکتر فهیمه انصاریان

پژوهشگر:

علیرضا حسن پور

تابستان ۱۳۹۱

تقدیم بہ:

روح بلند برادر عزیزم

و

پدرو مادرم

و

بہسرو فرزند انم

و

تمام کسانی کہ در عرصہ تعلیم و تربیت بہچون شمع می سوزند تا بسازند

و

تمام دوستداران فکر، اندیشہ، علم، دانش و بصیرت.

شکر و قدردانی:

خداوند بزرگ را شکر و سپاسگزارم که به این حقیر توانایی و سلامتی عنایت فرمود. تا بتوانم این دوره از تحصیلات خود را نیز با انجام این پژوهش به پایان برسانم. کلاً بر این امر واقفم که انجام این پروژه بدون راهنمایی های ارزنده استاد ارجمند جناب آقای دکتر سید مهدی سجادی انجام پذیر نبود، بر خود فرض می دانم از زحمات ایشان نهایت تقدیر و شکر را داشته باشم. همچنین نهایت سپاسگزاری خود را از مشاورت های ارزنده سرکار خانم دکتر فیمه انصاریان، استاد محترم مشاور اعلام می دارم، به همین طور از استاد عزیزم جناب آقای دکتر افتخارزاده مدبر گروه محترم که در طول این دوره از تحصیل بهواره مشوق و راهنمایی ارزشمندی برای بنده بودند صمیمانه تقدیر و شکر می نمایم. ضمن شکر و قدردانی صمیمانه از حرسه این اساتید و بزرگواران، برای این عزیزان آرزوی توفیق روز افزون در کلیه مراحل زندگی و عرصه های اجتماعی را از درگاه خداوند منان آرزو مندم.

در پایان از زحمات و مساعدت های به سرم و فرزندانم که در طی این فرصت مطالعاتی تحمل زحمات و سختی های زیادی شدند شکر و قدردانی می کنم. انشاء الله بتوانم به پاس جبران زحمات شما عزیزان، اندوخته های آموزشی خود را در این دوره از تحصیل را صرف تعلیم و تربیت نونهالان و آینده سازان عزیز کشور و شهر خودم نمایم. به همه عزیزانی که در این پژوهش به نوعی اینجانب را مورد لطف خود قرار دادند دست میرزادی گویم.

با شکر فراوان

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب علیرضا حسن پور دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۴۹۸۳۲۰۰ در رشته علوم تربیتی گرایش تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش-تعلیم و تربیت اسلامی که در تاریخ ۱۳۹۱/۶/۳۰ از پایان نامه خود تحت تحلیل انتقادی اهداف کلان تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی ایران با نگاهی به اهداف تعلیم و تربیت از منظر ملاصدرا با کسب نمره ۱۸ و درجه عالی دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در موارد که دستاوردهای علمی و پژوهشیدیدگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه و موسسا آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجزاست با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ: ۹۱/۶/۳۰

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای /خانم **علیرضا حسن پور** از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره

۱۸ بحروف **هجده** و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات پژوهش	
۱-۱ مقدمه.....	۲
۱-۲ بیان مسئله تحقیق.....	۵
۱-۳ ضرورت و اهمیت تحقیق.....	۹
۱-۴ اهداف تحقیق.....	۹
۱-۵ سوال های پژوهش.....	۹
۱-۶ معرفی واژگان کلیدی و تعریف عملیاتی آنها.....	۱۰

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۲-۱ مقدمه.....	۱۳
۲-۲ اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران.....	۱۵
۲-۳ هدف های کلان نظام تعلیم و تربیت در چشم انداز ۱۴۰۴.....	۱۹
۲-۴ مبانی فلسفی و علمی.....	۲۰
۲-۵ اهداف و الگوی هدف گذاری.....	۳۷
۲-۶ پیشینه پژوهش.....	۴۱

فصل سوم: یافته های پژوهش و روش شناسی

۳-۱ مقدمه.....	۴۴
۳-۲ ملاصدرا(شخصیت و آثار).....	۴۶
۳-۳ مبانی فلسفی تعلیم و تربیت از نگاه ملاصدرا.....	۵۰

- ۳-۳-۱ مبانی هستی شناختی صیوررت انسانی ۵۰
- ۳-۳-۲ «النفس فی وحدتها کل القوا» ۵۲
- ۳-۳-۳ رابطه روح و بدن در نظام تعلیم و تربیت ملاصدرا ۵۲
- ۳-۳-۴ رابطه آزادی و عقلانیت در نگاه ملاصدرا ۵۳
- ۳-۳-۵ حرکت جوهری و انسان شناسی ۵۴
- ۳-۳-۶ تجرد نفس ۵۵
- ۳-۳-۷ اتحاد عاقل و معقول ۵۶
- ۳-۴-۴ تصویر آدمی در نظام ملاصدرا ۵۷
- ۳-۵-۵ مبناهایی برای اهداف غایی (مبنای نوع اول) ۵۸
- ۳-۵-۱ مبنا ۱. پروردگار در کانون هستی ۵۸
- ۳-۵-۲ مبنا ۲. زندگی زیستی پایین ترین پله حیات ۵۸
- ۳-۵-۳ مبنا ۳. حرکت در موجودات ۵۹
- ۳-۵-۴ مبنا ۴. رسیدن به بیشترین لذت ۵۹
- ۳-۵-۵ مبنا ۵. منحصر نبودن عالم انسان به عالم محسوسات ۶۰
- ۳-۶-۶ اهداف غایی ۶۱
- ۳-۶-۱ تشبه به باری تعالی ۶۱
- ۳-۶-۲ حیات طیبه ۶۳
- ۳-۶-۳ کمال ۶۴
- ۳-۶-۴ خیر یا سعادت ۶۶
- ۳-۶-۵ کسب نور معرفت ۶۷
- ۳-۷-۷ جمع بندی اهداف غایی ۶۹
- ۳-۸-۸ مفهوم تربیت ۷۰
- ۳-۹-۹ اهداف واسطی برای نیل به خلاقیت ۷۲
- ۳-۹-۱ کمک به خود شکوفایی و تحقق خویشترن متر بیان ۷۲

- ۲-۹-۳ پذیرش و اعتدای دنیای تخیل متر بیان ۷۳
- ۳-۹-۳ توجه به تفاوت‌های فردی در تعلیم و تربیت ۷۴
- ۴-۹-۳ پرورش شاکله وجودی نفس که اقتضای خلاقیت را دارد ۷۵
- ۵-۹-۳ ارتقای درک متربیان ۷۵
- ۶-۹-۳ توجه به شتاب و تحول انسان و آماده کردن متربیان جهت رویارویی با معرفت‌های جدید و تجارب نو ۷۶
- ۱۰-۳ حق آموزش و پرورش از دیدگاه ملاصدرا ۷۷
- ۱۱-۳ نقش تربیتی عناصر حکمت صدرایی ۷۸
- ۱۲-۳ ارتباط تعلیم و تربیت با ساحت‌های وجودی انسان ۷۹
- ۱۳-۳ انسان در حکمت متعالیه ۷۹
- ۱۴-۳ رابطه هستی با ارزش ۸۰
- ۱۵-۳ جایگاه الگوی تربیتی در حکمت متعالیه ۸۰
- ۱۶-۳ هدف تربیتی در حکمت متعالیه ۸۱
- ۱۷-۳ روش ملاصدرا در تعلیم و تربیت ۸۲
- ۱۸-۳ حکمت متعالیه ۸۲
- ۱۹-۳ تربیت از دیدگاه حکمت متعالیه ۸۳
- ۲۰-۳ رشد عقلانی ۸۴
- ۲۱-۳ مراحل و مراتب عقل ۸۵
- ۲۲-۳ عقل فعال ۸۶
- ۲۳-۳ ویژگی‌های نظام تعلیم و تربیت ملاصدرا ۸۶
- ۲۴-۳ عوامل تربیت انسان ۸۷
- ۲۵-۳ انواع جهاد روحانی ۸۸
- ۲۶-۳ موانع تربیت انسان ۸۸
- ۲۷-۳ حکمت متعالیه و تربیت ۸۹

۲۸-۳	حرکت جوهری ملاصدرا	۸۹
۲۹-۳	خلاصه برخی از اصول تربیتی ملاصدرا	۹۱
۳۰-۳	تربیت عقلانی	۹۱
۳۱-۳	ارتباط انگیزه و عادت با تعلیم و تربیت از دیدگاه ملاصدرا	۹۲
۳۲-۳	خودآگاهی شاهراه تربیت انسانی	۹۵
۳۳-۳	انگیزه و نقش آن در عمل شدن تربیت	۹۵
۳۴-۳	عشق سرآغاز تربیت	۹۶
۳۵-۳	زیبایی هنر منشأ زیبایی تربیت	۹۶
۳۶-۳	اروش پژوهش	۹۷

فصل چهارم: تحلیل انتقادی

۱-۴	مقدمه	۹۹
۲-۴	اهداف تعلیم و تربیت از نظر ملاصدرا	۱۰۰
۳-۴	نقاط افتراق دو دیدگاه	۱۰۵
۴-۴	شباهت های نظام صدرايي با نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران	۱۰۵
۵-۴	محدودیت های پژوهش	۱۰۶
۱-۵-۴	محدودیت های خارج از اختیار پژوهشگر	۱۰۶
۲-۵-۴	محدودیت های در اختیار پژوهشگر	۱۰۶

فصل پنجم: نتیجه گیری، پیشنهادات و راهکارها

۱-۵	مقدمه	۱۰۶
۲-۵	پیشنهاد پژوهشی	۱۰۷
۳-۵	پیشنهادهای کاربردی	۱۰۸
	منابع و مأخذ	۱۱۲

فصل اول

کلیات

۱- مقدمه

اهمیت تعلیم و تربیت در جامعه امروزی و تأثیر آن بر پیشرفت همه جانبه جوامع، امری است که بر کسی پوشیده نیست لذا توجه به این مقوله در دستور کار مسئولین و کارشناسان حوزه تعلیم و تربیت قرار گرفته و باعث شده تعلیم و تربیت، توسعه گسترده‌ای داشته باشد. همچنین به نظر می‌رسد یکی از مواردی که ما را به فعالیت در حوزه تعلیم و تربیت مصمم‌تر می‌کند رسیدن به اهداف تعلیم و تربیت است.

هدف در تعلیم و تربیت از ارکان و حتی با جرأت می‌توان گفت اساسی‌ترین رکن آموزش و پرورش است به و جهت اهمیت این مقوله است که کلیه کسانی که به نوعی با آموزش و پرورش درگیر هستند راجع به اهداف، تلاش و کوشش‌های زیادی نموده‌اند. به طوری که می‌توان گفت تدوین اهداف محفلی است که صاحب‌نظران مختلف در حوزه تعلیم و تربیت، اعم از عالمان دینی، فیلسوفان تربیتی، برنامه‌ریزان آموزشی، روان‌شناسان تربیتی، تکنولوژیست‌های آموزشی، جامعه‌شناسان و سیاستمداران را در کنار هم قرار می‌دهد. لذا می‌توان گفت که تدوین اهداف و بررسی اهداف، یک موضوع بین رشته‌ای است و نمی‌توان در مورد اهداف تربیتی به پژوهش پرداخت و از این علوم بی‌اطلاع بود.

بنابراین با توجه به اهمیت موضوع و توجه به نظرات متفکران و فلاسفه اسلامی در پیشبرد اهداف تعلیم و تربیت و تقویت اهداف متعالی آموزش و پرورش، و با نظر به اینکه دیدگاه‌ها و نظرات تربیتی فلاسفه و حکمای اسلامی در جامعه اسلامی ما می‌تواند مفید فایده و تأثیرگذار باشد بر این اساس با توجه به دیدگاه‌های ملاحظه‌شده که یک فیلسوف شهودگرا بوده و همچنین جزء نادر فلاسفه‌ای است که عقل و دین و فلسفه را با هم ترکیب کرده، و توانسته مجموعه کاملی از نظرات جامع را در زمینه تعلیم و تربیت ارائه نماید. برآنیم تا با پی بردن به نقاط افتراق

و اشتراک اهداف، نقاط مثبت و کارآمد اهداف کلان آموزش و پرورش ایران را مشخص و مطرح نمائیم.

باتوجه به این اهمیت در این تحقیق هدف کلی این است که اهداف کلان تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی ایران را با نگاهی به اهداف تعلیم و تربیت از منظر ملاحظه‌ها با تحلیل انتقادی مورد بررسی قرار داده تا مشخص شود نقاط افتراق و اشتراک و مواردی که از دیدگاه این فیلسوف عالیقدر اسلامی در تبیین اهداف کلان تعلیم و تربیت می‌تواند به طور مؤثر مورد تأکید و استفاده قرار گیرد معین شود. جهت رسیدن به این هدف این پژوهش در ۵ فصل به شرح زیر به نگارش درآمده است.

- فصل اول: به کلیات پژوهش می‌پردازد که شامل بیان مسأله، اهمیت و ضرورت آن، اهداف، سؤال‌ها و معرفی واژگان کلیدی و تعریف عملیاتی آن‌ها می‌باشد.

- فصل دوم: به مبانی نظری و پژوهش تحقیق می‌پردازد که در قسمت مبانی نظری اهداف کلان تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی قرار می‌گیرد و قسمت دوم پیشینه پژوهشی را باتوجه به اهمیت و ارتباط آن با این پژوهش مورد بررسی قرار می‌دهد.

- فصل سوم: این پایان‌نامه یافته‌های پژوهشی که شامل دیدگاه ملاحظه‌ها در خصوص اهداف تعلیم و تربیت با اشاره‌ای به تاریخچه زندگی و آثارش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

- فصل چهارم: این پژوهش به تحلیل انتقادی که شامل اشتراک و افتراق بین دو دیدگاه اهداف کلان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران با نگاهی به اهداف تعلیم و تربیت از منظر ملاحظه‌ها می‌پردازد.

- فصل پنجم: به نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات تحقیق می‌پردازد که شامل ارائه راهکارهای مناسب در ارتباط با اهداف می‌باشد.

۱-۲ بیان مسأله تحقیق:

اهداف، غایت و نقطه وصول را نشان می‌دهند. هر فعالیتی جهت رسیدن به هدف یا اهدافی خاص انجام می‌گیرد. تعلیم و تربیت نیز که خود فعالیتی پیچیده و حساس است دارای اهداف خاصی می‌باشد به طوری که وقتی از آموزش و پرورش سخن به میان می‌آید، مفهوم هدف نیز در آن نهفته است و در حقیقت این دو (آموزش و پرورش و هدف) لازم و ملزوم یکدیگرند و یکی بدون دیگری معنی و مفهوم ندارد. هرچه اهداف یک آموزش و پرورش کامل‌تر و عمیق‌تر باشند و در راستای رسیدن به آن‌ها با برنامه‌ریزی اصولی و علمی قدم برداشته شود، به همان نسبت خروجی‌های آن نیز انسان‌هایی کامل‌تر خواهند بود.

در کشور ما چه در آموزش و پرورش سنتی، نوین (از دارالفنون تا قبل از انقلاب) و چه بعد از انقلاب اسلامی هدف غایی^۱ همیشه حرکت به سوی خیر و کمال بوده است و هدف‌های واسطی (هدف‌های کلی تربیتی)^۲ جهت دستیابی به این آرمان با عنوان هدف‌های کلی یا جزئی در نظر گرفته شده است که متناسب با زمان تغییرات کمی و کیفی داشته‌اند. اما در کلیت تغییرات اساسی نداشته‌اند.

از طرفی از طریق آموزش و پرورش اسلامی است که می‌توان انسان‌هایی متخلق به اخلاق اسلامی تربیت کرد و با در نظر گرفتن این که با تلاش‌های تدوین‌کنندگان اهداف آموزش و پرورش جمهوری اسلامی بعد از انقلاب، اهدافی مفید و سازنده برای آموزش و پرورش کشورمان تدوین و تهیه شده است و جهت تحقق این اهداف می‌بایست کلیه تلاش که در راستای آن‌ها انجام گیرد از این رو کتاب‌های درسی که در رساندن ما به این اهداف نقش به‌سزایی دارند می‌بایست در راستای تحقق اهداف مورد نظر تألیف شوند.

در این پژوهش نیز سعی بر آن است تا با توجه به نظرات فلاسفه و اندیشمندان اسلامی، از جمله ملاصدرا که اهداف متعالی اسلامی را برای نظام تعلیم و تربیت متصور است و استخراج

¹ Goal

² Aims

اهداف کلان تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی و تطبیق این دو با یکدیگر و بررسی نقاط اشتراک و افتراق آن‌ها مشخص نماید کدام یک از اهداف می‌تواند بهتر و بیشتر در نظام تعلیم و تربیت ما مفید فایده واقع گردد و یا کدام یک از اهداف تربیتی ملاصدرا می‌تواند الگو و یا جایگزینی برای اهداف کلان فعلی آموزش و پرورش ما باشد؟

۱-۳ ضرورت و اهمیت تحقیق:

تعیین هدف، حساس‌ترین و به اعتباری مشکل‌ترین مسئله دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت است. زیرا تعلیم و تربیت، فعالیتی است که در حیات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه منعکس می‌شود و اثر غیرقابل برگشتی برجای می‌گذارد. رشد، ترقی و کمال انسان‌ها و اجتماع، نوع آموزشی که افراد چه در مدرسه و چه در خارج از مدرسه می‌بینند، به وضعیت تعلیم و تربیت آن‌ها بستگی دارد (فیوضات، ۱۳۷۷ ص ۱۲۸).

اگر کیفیت و کمیت آموزش، خوب باشد زمینه لازم را برای پیشرفت و تعالی فراهم می‌کند و اگر بد باشد موجب انحطاط و عقب‌ماندگی می‌شود. بنابراین، هدف‌های تعلیم و تربیت باید با بینش عمیق و وسیع تعیین شوند. منظور این است که فقط به یک نوع خواست، یک مقطع زمانی معین و یا یک دیدگاه اکتفا نکنیم. هم انتظارات سیاسی و اقتصادی را در نظر بگیریم، هم خواست‌های اجتماعی و فرهنگی را، هم به نیازهای زمان حال توجه کنیم هم به مقتضیات آینده دور و نزدیک، هم به پرورش اجتماعی پردازیم و هم رشد و کمال فرد و آزادسازی انسان، هم نیازهای مادی را تأمین کنیم و هم احتیاجات معنوی را و تا فرد نداند مقصدش کجاست، هرگز نمی‌تواند به گزینش بهترین راه رسیدن به آن بپردازد (فیوضات، ۱۳۷۷، ص ۱۲۸-۱۲۹).

اولین قدم در طرح برنامه‌های آموزشی، تعیین اهداف آموزشی است. هدف‌ها، غایت‌ها و نتایج حاصل از آموزش‌اند که مدرسه یا سازمان‌های آموزشی به منظور دستیابی به آن‌ها، آموزش را ارائه می‌کنند.

هدف‌ها، سنگ زیربنای هر آموزش را تشکیل می‌دهند. هدف‌ها تعیین‌کننده تمام جزئیات برنامه‌های آموزشی‌اند. آموزشی که هدف نداشته باشد، هیچ‌گونه معیاری برای سنجیدن صحت و سقم محتوای آموزش در اختیار قرار نمی‌دهد. و باید گفت که آموزش بدون هدف بهتر است انجام نگیرد (فردانش، ۱۳۸۰، ص ۸۵).

چرا که دلیل وجودی هر سیستم، تحقق بخشیدن به اهداف آن نظام است. اگر هدف‌های موردنظر به درستی تعیین و اولویت‌های آن به روشنی تصریح نشده باشند، امکان حرکت و فعالیت صحیح و درنهایت تحقق هدف‌های آموزش در درون نظام غیرممکن خواهد بود. براساس هدف‌های آموزشی است که برنامه‌ریزی آموزشی و درسی و فعالیت درون سیستم‌های آموزش شکل می‌گیرد.

علاوه بر این، اگر هدف‌های آموزشی دقیق و روشن بیان نشده باشند، هیچ مبنای معتبری برای طراحی و انتخاب مواد و وسایل، محیط و روش‌های آموزش وجود نخواهد داشت.

داشتن هدف در زندگی از لوازم اصلی حیات سعادت‌مندان و معنادار است. انسان زمانی امنیت خاطر دارد که افق روشنی در آینده خود ببیند و با انگیزه و رضایت درونی برای رسیدن به آنچه که در آن افق مدنظر دارد، تلاش کند. بدترین حالت برای آدمی، زمانی است که احساس سرگردانی نمی‌کند و بلا تکلیف بماند (ملکی، ۱۳۷۹، ص ۳۹).

یکی از سازمان‌های مهم در جهان امروز و آینده، سازمان آموزش و پرورش است. سازمانی که الگوی کلیه نهادها و مؤسسات و سازمان‌های رسمی جامعه است و موضوع اساسی و محور اصلی این سازمان انسان است و مهم‌ترین و دشوارترین مسئله مبتلا به انسان، تعلیم و تربیت است (صافی، ۱۳۷۳، ص ۱).

اهداف آموزش و پرورش از نظر ماهیت مثبت‌اند زیرا این نهاد وظیفه دارد افراد را در جهت خیر و نیکی رهنمون سازد. بنابراین انتخاب هدف‌های مناسب، مفید و مثبت در امور آموزشی بیشترین اهمیت را دارد. زیرا هدف‌های آموزش و پرورش پایه و اساس کلیه فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز را تشکیل می‌دهند (صفوی، ۱۳۸۳، ص ۲۹). و می‌توان گفت هدف‌ها خط سیری

هستند که تلاش همه‌ی دست‌اندرکاران آموزش و پرورش و همچنین آموزش و پرورش در همه دوران‌ها و مکان‌های مختلف را به هم پیوند می‌دهند. به طوری که در کلیه ادوار تاریخی هر نوع آموزش و پرورشی که وجود داشته از آموزش و پرورش قبایل بدوی گرفته تا آموزش و پرورش مدرن امروزه و همچنین در کلیه مکان‌هایی که آموزش و پرورش وجود داشته است دارای اهدافی خاص بوده است، در حال حاضر نیز نقطه اشتراک کلیه افرادی که به نحوی در قبال آموزش و پرورش احساس می‌کنند هدف‌ها می‌باشند.

چنان‌که آموزش و پرورش بتواند دانش‌آموزانی متخلق به اخلاق کریمه اسلامی و عامل به احکام اسلامی پرورش دهد سهم عظیمی از وظایف خود را به خوبی انجام داده است. که در کنار متخصص نمودن افراد، آنان به انسان‌هایی کامل و کارا تبدیل خواهند شد.

انتخاب و تدوین اهداف کلی هر دوره در نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران بعد از سیاست‌گذاری‌های لازم توسط مجامع تصمیم‌گیری کلان کشور مانند مجلس شورای اسلامی و شورای عالی انقلاب فرهنگی با توجه به قوانین موضوعه کشور، توسط شورای عالی آموزش و پرورش طراحی و تدوین می‌شوند و برای تصویب نهایی به مجلس شورای اسلامی فرستاده می‌شوند. با بررسی‌های لازم در کمیسیون آموزش و تحقیقات مراحل نهایی قانونی شدن را طی می‌کند. «در مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش برای مؤسسات ذی‌ربط لازم‌الاجرا است این شورا علاوه بر تعیین خط‌مشی‌های وزارت آموزش و پرورش اهداف و نظام آموزشی را جهت ارائه در مجلس شورای اسلامی بررسی و تصویب می‌کند» (شورای عالی آ و پ، ۱۳۸۶، ص ۸۸۴-۸۸۰).

بعد از انقلاب سیاستمداران و مسئولین آموزش و پرورش سعی کرده‌اند اهدافی متناسب با نظام جمهوری اسلامی برای آموزش و پرورش تدوین و تصویب نمایند. این اهداف برگرفته از کتاب مقدس قرآن، سیره و بیانات پیامبر (ص) و ائمه (ع) و نیاز روز جامعه می‌باشند. دین اسلام برای سعادت و اهداف والای آن منزلتی ارجمند قائل است. و از آنجا که تعلیم و تربیت در کشور ما مبتنی بر مکتب تعالی بخش اسلام و دین می‌باشد لذا بخش تعلیمات اسلامی

دارای ارزش و اهمیت خاصی می‌باشد و اهداف کلی اعتقادی و اخلاقی در رأس اهداف کلی آموزش و پرورش قرار دارند. این ارزش و اهمیت برگرفته از توجه دین اسلام به این دو مقوله می‌باشد و آیات و احادیث مربوط به این موضوع مصداق‌های این مدعا می‌باشند.

باتوجه به این اهمیت ضرورت دارد در تدوین اهداف کلان نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه‌های فلاسفه اسلامی از جمله صدرالمآلهین در تعلیم و تربیت و انطباق دیدگاه‌های این فیلسوف عالیقدر در قسمت اهداف تعلیم و تربیت با اهداف کلان تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی استفاده‌های بهینه انجام گیرد و به این مقوله‌ها توجه خاص شود.

به این خاطر است که اهداف آموزش و پرورش در کشورهای مختلف یکسان نیستند و گاه کاملاً متناقض و متضاد هستند. ممکن است فلسفه آموزش و پرورش کشوری خواستار تربیت دینی باشد در حالی که در یک کشور دیگر خواستار تربیت لائیک باشد. یا فلسفه آموزش و پرورش کشوری بر فردگرایی تأکید کند و کشوری دیگر بر جمع‌گرایی و کشوری هم به جمع‌گرایی و هم بر فردگرایی تأکید کند.

نقش فلسفه آموزش و پرورش در تعیین اهداف بسیار مهم بوده و این حضور باعث انتخاب اهدافی مثبت و سازنده خواهد شد. فیلسوفان آموزش و پرورش ضمن شرکت در انتخاب هدف که می‌بایست بر اجرا نیز نظارت داشته باشند. زیرا چه بسا که هدف‌هایی عالی برای آموزش و پرورش تدوین و تصویب شوند اما در اجرا به آن‌ها توجهی نشود. لذا نقش نظارتی در این‌جا این نقیصه را برطرف خواهد کرد. در این پژوهش نیز منظور این است که از نظرات تربیتی ملاصدرا این فیلسوف اسلامی - ایرانی در تدوین اهداف کلان تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران استفاده گردد.

فلسفه آموزش و پرورش هر نظام عملاً در تصمیم‌گیری‌های آن نظام نمایان می‌گردد و بر زنجیره نتایج یا اهداف آموزشی اثر می‌گذارد و به همین ترتیب نتایج وسایل، روش‌های تدریس و ارزشیابی و ... را متأثر می‌سازد. «فلسفه آموزش و پرورش مانند چتری ارکان پنجگانه هر برنامه درسی را دربرمی‌گیرد. که این ارکان عبارتند از: هدف، روش، وسایل، عمل (ترتیب اجرا)

و ارزشیابی» (پروند، ۱۳۸۵، ص ۹). طبق طرح هفت مرحله‌ای رالف تایلر^۱ فلسفه آموزش و پرورش ضمن کمک کردن در انتخاب و استخراج هدف‌ها از نیازهای جامعه و دانش‌آموزان و دانش عصر به عنوان یک صافی نیز عمل می‌کند و هدف‌هایی را که متناسب با فلسفه اجتماعی و پرورشی حاکم بر جامعه و غیرمتناقض با هم هستند و یا با هم همخوانی دارند را انتخاب می‌کند. چه بسا اتفاق می‌افتد که با توجه به نیازهای سه‌گانه فوق وجود هدفی در میان هدف‌های پرورشی ضروری تشخیص داده می‌شود اما آن هدف با فلسفه آموزش و پرورش و اجتماع مغایرت پیدا کند و لذا کنار گذاشته می‌شود (سیف، ۱۳۸۵، ص ۱۰۸-۱۰۶).

۱-۴ اهداف تحقیق:

هدف کلی تحقیق:

تحلیل انتقادی اهداف کلان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران با نگاهی به اهداف تعلیم و تربیت از منظر ملاحظه‌ها.

اهداف جزئی تحقیق:

- ۱- اهداف کلان تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی ایران
- ۲- اهداف تعلیم و تربیت از منظر ملاحظه‌ها
- ۳- نقاط اشتراک و افتراق دیدگاه ملاحظه‌ها با اهداف کلان تعلیم و تربیت در ایران
- ۴- راهکارهای بهبود عملکرد تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران در خصوص اهداف کلان تعلیم و تربیت

۱-۵ سؤال‌های پژوهش:

سؤال کلی:

نتیجه تحلیل انتقادی اهداف کلان آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران با نگاهی به

¹ Ralf Tyler

اهداف تعلیم و تربیت از دیدگاه ملاصدرا کدامند؟

سوالات جزئی:

۱- اهداف کلان تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی ایران کدامند؟

۲- اهداف تعلیم و تربیت از منظر ملاصدرا کدامند؟

۳- نقاط اشتراک و افتراق دیدگاه ملاصدرا با اهداف کلان تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی

ایران کدامند؟

۴- راهکارهای بهبود عملکرد تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران در خصوص اهداف

کلان تعلیم و تربیت کدامند؟

۱-۶ معرفی واژگان کلیدی و تعریف آن‌ها:

هدف: هدف در فرهنگ لغت دهخدا، غرض، مقصود و نقطه آماج تعریف شده است

(فرهنگ لغت دهخدا، ص ۲۳۱، ذیل کلمه هدف).

هدف عبارتست از وصول به نقطه مطلوب در ابعاد مختلف، یا به عبارت دیگر هدف نقطه‌ای

است که انسان برای وصول به آن در حرکت و تلاش است. و در نظام‌های مختلف آموزشی

معمولاً هدف در نقطه خروج حاصل می‌شود (فایضی، ۱۳۷۹، ص ۴۵).

تحلیل انتقادی: منظور این عبارت در این پژوهش این است که پس از بررسی نقاط افتراق و

اشتراک هر دو دیدگاه در ارتباط با اهداف کلان تعلیم و تربیت نقاط ضعف و قوت و جنبه‌های

مثبت و منفی اهداف مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد و پس از نقد دقیق اهداف، بهترین هدف

انتخاب، و در اهداف کلی آموزش و پرورش کشورمان برای نیل به کمال مطلوب گنجانده شود.

ملاصدرا:

دانشمند متفکر، فیلسوف اصیل ایرانی است که در سال ۹۷۹ قمری در شیراز به دنیا آمد، آثار

بسیار ارزشمند و نفیسی از این حکیم برجسته برجای مانده که مکتب فلسفی او را از سایرین

متمایز ساخته، همچنین مهارت او در علوم متعارف زمان و به ویژه در فلسفه اشراق و مکتب